

Araştırma Makalesi / Research Article

Yazar / Author

Ahmet DAĞLI

Yüksek Lisans Öğrencisi, Kırşehir Ahi Evran
Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim
Dalı, e-posta: ahmetdagli040@gmail.com.,
<https://orcid.org/0009-0004-2861-1951>

Atıf / Citation

Chicago: Dağlı, Ahmet, "Hurufat Defterlerindeki Kırşehir Kazasına Ait Kayıtlara Dair Tespitler". *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, 10, 1 (2026): 1-12. <https://doi.org/10.47088/utad.1869687>

APA: Dağlı, A. (2026). Hurufat defterlerindeki Kırşehir kazasına ait kayıtlara dair tespitler. *Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)*, 10(1), 1-12. <https://doi.org/10.47088/utad.1869687>

Gönderim Tarihi / Date of Submission

22.01.2026

Kabul Tarihi / Date of Acceptance

27.02.2026

Hakemlik-Review

Çift Taraflı Kör Hakemlik / Double-Blind Peer Review

Çıkar Çatışması-Conflict of Interest

Çıkar çatışması beyan edilmemiştir. / No conflict of interest declared.

Etik beyan/Ethics Statement

Çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulduğu yazar tarafından beyan edilmiştir. / The author declared that ethical principles were followed during the preparation of this study.

Yazar Katkı Oranı/ Author Contributions

Çalışma tek yazarlı olduğundan yazarın katkı oranı %100'dür. / Since the study is single-authored, the author's contribution rate is 100%.

Yapay Zeka Beyanı / Artificial Intelligence Statement

Bu çalışmada üretken yapay zekâ araçları kullanılmamıştır. / No generative AI tools were used in this study.

Mali Destek / Financial Support

Yazar bu çalışmanın herhangi bir finansal destek almadığını beyan eder. / The author declared that this study has received no financial support.

Benzerlik Tespit Aracı / Similarity Detection Tool

 intihal.net

Lisans-License

OPEN ACCESS

Hurufat Defterlerindeki Kırşehir Kazasına Ait Kayıtlara Dair Tespitler

Özet

Osmanlı şehir tarihi araştırmaları için önemli kaynaklardan biri de Hurufat Defterleridir. Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde yer alan bu defterler H. 1086-1258/M. 1675-1840 tarihleri arasında Anadolu ve Rumeli kazaskerliği tarafından hazırlanmış olup Osmanlı şehirlerindeki cami, mescid, tekke, zaviye, medrese, mektep, muallimhane gibi vakıf kurumları hakkında bilgiler içermektedir. Bu defterlere, vakıf kurumlarındaki görevlilerin tayin ve terfileri ile ölüm, azil veya ferağ gibi sebeplerle yapılan atamalar da kaydedilmiştir. Bu defterlerin yirmi üçünde Kırşehir kazasına ait kayıtlar bulunmaktadır. Bu kayıtların en erkeni H. 1107/M. 1696, en geçi H. 1245/M. 1829 tarihli'dir. Bu çalışmada Kırşehir kazasına ait bu kayıtların hangi defterlerde bulunduğu ve ne ile ilgili olduğuna dair tespitler paylaşılmaktadır.

Anahtar Kelimler: hurufat defteri, Kırşehir, Osmanlı kurumları, şehir tarihi, vakıf.

Findings Regarding the Records of Kırşehir District in the Hurufat Defters

Abstract

One of the important sources for research into Ottoman urban history is the Hurufat Defters. Located in the archives of the General Directorate of Foundations, these registers were prepared by the Anatolian and Rumelian chief judges between 1086-1258 AH/1675-1840 AD and contain information about foundation institutions such as mosques, prayer houses, dervish lodges, zawiyas, madrasas, schools, and teacher training schools in Ottoman cities. These registers also record the appointments and promotions of officials in these foundation institutions, as well as appointments made due to death, dismissal, or relinquishment. Twenty-three of these registers contain records related to the Kırşehir district. The earliest of these records is dated 1107 AH/1696 AD, and the latest is dated 1245 AH/1829 AD. This study shares the findings regarding which registers contain these records related to the Kırşehir district and what they relate to.

Keywords: hurufat defters, Kırşehir, Ottoman institutions, city history, foundation.

Giriş

“Bir kişinin kendi mülkiyetinde olan bir paranın veya gayrimenkulün bir kısmını ya da tamamını Allah rızası için dini ve sosyal bir gayeyle süresiz olarak diğer insanların kullanımına açması” demek olan vakıf kavramı,¹ “VIII. yüzyılın ortalarından XIX. yüzyılın ortalarına kadar uzanan bir devrede İslam memleketlerinin, özellikle Selçuklular ve Osmanlılar döneminde Türk dünyasının sosyal, kültürel ve ekonomik hayatında önemli rol oynamış olan dinî, hukukî ve içtimaî bir müessese”yi ifade eder.² Bu müessesenin menşei hakkında farklı görüşler³ bulunmakla birlikte İslami açıdan ilk vakıf faaliyetini Hz. Muhammed’in hicretin 3. yılında (625) Fedek Hurmalığını yiyeceği içeceği olmayan yolculara tahsis ederek başlattığı bilinmektedir.⁴ Bu müessese Emevi Halifesi Abdülmelik’in oğlu Velid döneminde yaptırılan Ümeyye Camii’nin yapımı için köy ve mezraların tahsis edilmesiyle genişletilmiştir. Emevilerden aldığı vakıf kültürü mirasıyla Abbasiler de vakıflar kurmaya önem vermiş, sadece vakıflar kurmakla kalmamış vakıfların hukuki esaslarını tespit etmişlerdir. Abbasilerden sonra diğer İslam devletleri olan Büyük Selçuklular, Harzemşahlar, Atabekler, Eyyubiler ve Memlükler döneminde de vakıf sistemi gelişerek varlığını sürdürmüştür. Anadolu’nun fethiyle beraber vakıf kültürü buraya taşınmış, Anadolu Selçuklular ve beylikler tarafından bu müessesenin ilk örnekleri ortaya konulmuştur.⁵

Osmanlılar da bu müessese vasıtasıyla en büyük yerleşim yerinden en küçük kasabaya kadar ülkeyi cami, mescit, namazgah, han, hamam, çeşme, sebil, su yolları, imaret, şifahane, medrese, mektep, muallimhane, zaviye, tekke gibi kurumlarla donatmıştır.⁶ Bu kurumlarla ilgili bazı kayıtlar Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi’nde muhafaza edilen Hurufat defterlerinde yer almaktadır.⁷ Ruznamçe defterleri⁸ adı da verilen Hurufat defterleri⁹ imam, müezzin, müteveli, müderris, cüzhan, cabi, ferraş, ve zaviyedar gibi vakıf kurumu görevlilerinin atama, tayin, terfi, azil gibi kayıtlarının tutulduğu defterlerdir. Hurufat, Arapçada harfler anlamına gelen “Huruf”

¹ Bahaeddin Yediyıldız, *XVIII. Yüzyılda Türkiye’de Vakıf Müessesesi*, Ankara, 2003, s. 9.

² Bahaeddin Yediyıldız, “Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri”, *Vakıflar Dergisi*, S. 20, 1988, s. 404.

³ Vakfın menşei hakkındaki görüşler için bkz. Ahmet Akgündüz, *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul, 2013, s. 58-60. Fuad Köprülü, *Vakıfların Hukuki Mahiyeti*, Ankara, 2013, s. 189-198. Nazif Öztürk, *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara, 1983, s. 30-40.

⁴ Mehmet Zeki Pakalın, “Vakıf”, *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, C. III, İstanbul, 2004, s.578.

⁵ Öztürk, a.g.e., s. 55-57.

⁶ Vakıf müessesinin Osmanlı dönemindeki rolü hakkında bkz. Bahaeddin Yediyıldız, “Vakıf”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.42, 2012, s. 479-486.

⁷ Bu defterler için bkz. Mevlüt Çam, İbrahim Turhan, Rıdvan Enes Akçatepe, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*, Ankara, 2020, s. 62-110.

⁸ Yasemin Beyazıt, hurufat defterlerini cihet ruznamçeleri kategorisinde değerlendirmektedir. Bkz. Yasemin Beyazıt, “Biyografi Araştırmalarında Kadiasker Ruznamçelerinin Kullanımı” *Osmanlı Araştırmaları*, S. 66, 2025, s. 316.

⁹ Hurufat defterlerine dayalı ilk çalışma Tuncer Baykara tarafından yapılmıştır. Bkz. Tuncer Baykara, *Osmanlı Taşra Teşkilatında 18. Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara, 1990.

kelimesinden türetilmiş olup, bu defterler alfabetik sırayla tutulduğu için bu isimle anılmaktadır.¹⁰ Bu defter serileri Anadolu ve Rumeli olarak iki şekilde ve kaza yerleşim birimleri esas alınarak tutulmuştur. Rumeli serisi Rumeli kazaskerliği tarafından, Anadolu serisi de Anadolu Kazaskerliği tarafından hazırlanmıştır. Bu defterler atik ve cedid olarak iki farklı seri olup atik kayıtlar H. 1086-1103/M. 1675-1691, cedid kayıtlar ise H.1102-1258/M. 1690-1840 yılları arasındaki vakıf kurumu ve görevlilerinin kayıtlarını içermektedir¹¹.

Bu defterler kazada görev yapan kadı, naib, muhızır gibi mahkeme görevlilerinin isimleri ve vakıf kurumlarında görevli müderris, danişment, muid, imam, hatip, müezzin, cüzhan, ferraş, nazır, vaiz, bevva, çirağdar, cabi, kayyım, katip, müteveli, muarri, aşırhan, dersiam, tesbihan ve devirhan gibi görevlilerin tayin biçimleri, görevde kalış süreleri, aldıkları ücretler, görevden ayrılış biçimleri hakkında bilgiler vermektedir¹². Bu tür bilgiler özellikle Osmanlı vakıf kurumlarının ve cihet ehlinin tespiti açısından kıymetlidir¹³.

Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde 211 adet "Hurufat Defteri" bulunmaktadır¹⁴. Bu defterlerden 23 tanesinde Kırşehir kazası ile ilgili kayıtlar vardır. Bu kayıtların en erkeni H. 1107/M. 1696, en geçi H. 1245/M. 1829 tarihlidir. Bu makalede, Kırşehir tarihi araştırmaları açısından önemli olan bu kayıtlar genel olarak tanıtılmaya çalışılacaktır.¹⁵ Bu tanıtım defter numarası sırasına göre yapılacaktır.

551 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 267 sayfa olup doksan iki kaza ile ilgili atama kaydı barındırmaktadır¹⁶. Defterde Kırşehir ile ilgili otuz dört kayıt vardır. Bunlar, 208¹⁷, 209 ve 210. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Cemaziyelahir 1203 (Şubat-Mart 1789) en geçi ise Recep 1209 (Ocak-Şubat 1795) tarihlidir. Bu kayıtlar on dört cami, altı

¹⁰ Mustafa Alkan, "Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği" XV. *Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 2010, s. 825.

¹¹ Yasemin Beyazıt, "Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri", *History Studies*, C. 5, S. 1, 2013, s. 42-43.

¹² Hasan Demirtaş, "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri: Kangırı Örneği" *Vakıflar Dergisi*, S. 37, 2012, s.49.

¹³ Beyazıt, "Biyografi Araştırmalarında Kadıasker Ruznamçelerinin Kullanımı", s. 316.

¹⁴ Çam vd., a.g.e., s. 62.

¹⁵ Hurufat Defterlerindeki Kırşehir kazasına ait kayıtlar şimdiye kadar herhangi bir çalışmada tümüyle tanıtılmamıştır. Fakat bu kayıtlardan bazılarını kullanan birkaç çalışma vardır. Mesela bkz. Galip Eken, "Osmanlılar Döneminde Sosyal ve Ekonomik Açından Mucur" *Vakıflar Dergisi*, S. 28, 1998, s. 195-212.; Sedat Bayrakal, "Hurufat Defterlerinde Hacıbektaş-Mucur Kazasına Kayıtlı Tarihi Eserler" *Arkeoloji ve Sanat*, S. 141, 2012, s.121-126.; Murat Alandağlı, "İdarî ve İtikâdî Boyutuyla Hacı Bektaş Kazası (Hurûfât Kayıtlarına Göre)", *E-makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2023, s. 695-735.

¹⁶ Çam vd., a.g.e., s. 69.

¹⁷ Hurufat defterlerindeki varak numaraları sorunlu olduğundan referans verirken varak altlarına sonradan yazılan sayfa numaraları esas alınmıştır.

mescit, bir mektep, bir mezra, bir malikane, bir mahkeme, bir muallimhane, iki zaviye ve yedi vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir¹⁸.

552 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 362 sayfadır. Yüz on dokuz kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir¹⁹. Defterde Kırşehir kazasıyla ilgili otuz yedi kayıt vardır. Bunlar 131, 132, 133 ve 134. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Cemaziyelevvel 1210 (Kasım- Aralık 1795) en geçi Şevval 1216 (Şubat-Mart 1802) tarihlidir. Bu kayıtlar altı cami, yedi mescit, bir medrese, bir mahkeme, üç zaviye, bir mezra, iki malikane, bir han ve on beş vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir²⁰.

553 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 315 sayfa olup yüz bir kaza ile ilgili kayıtları içermektedir²¹. Defterde Kırşehir kazasıyla ilgili altmış dokuz kayıt vardır. Bunlar 111, 112, 113, 114, 115 ve 116. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Cemaziyelahir 1217 (Eylül-Ekim 1802) en geçi Safer 1223 (Mart-Nisan 1808) tarihlidir. Bu kayıtlar yirmi yedi cami, on altı mescit, altı mezra, bir tekke, sekiz vakıf, beş zaviye, bir mahkeme ve iki mektep görevlisi atamasıyla ilgilidir. Üç atamanın hangi kuruma ait olduğu belirlenememiştir²².

554 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 275 sayfadır. Yüz dört kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir²³. Defterde Kırşehir kazası ile ilgili otuz üç kayıt vardır. Bunlar, 127, 128, 129, 130, 131 ve 134. sayfalarda yer almaktadır. Defterin 132 ve 133 sayfaları boştur. Söz konusu kayıtların en erkeni Cemaziyelevvel 1123 (Temmuz-Haziran 1808) en geçi ise Recep 1226 (Temmuz-Ağustos 1811) tarihlidir. Bu kayıtlar on iki cami, dört mescit, dört mezra, dört zaviye, üç musalla, bir mahkeme ve bir vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. Dört atama kaydının ise hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir²⁴.

555 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 399 sayfa olup yüz on sekiz kaza ile ilgili kayıtları içermektedir²⁵. Defterde Kırşehir kazası ile ilgili yetmiş kayıt vardır. Bunlar 77, 78, 79, 80 ve 82. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Recep 1227 (Temmuz-Ağustos 1812) en geçi ise Zilkade 1237 (Temmuz-Ağustos 1822) tarihlidir. Bu kayıtlar kırk cami, on dört

¹⁸ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 551, s. 208-210.

¹⁹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 69.

²⁰ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 552, s. 131-134.

²¹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 69.

²² VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 553, s. 111-116.

²³ Çam vd., *a.g.e.*, s. 70.

²⁴ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 554, s. 127-134.

²⁵ Çam vd., *a.g.e.*, s. 70.

mescit, on bir zaviye, bir medrese, bir mahkeme ve üç vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir²⁶.

556 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 264 sayfadır. Yüz on dokuz kaza ile ilgili kayıtları içerisinde barındırmaktadır²⁷. Defterde Kırşehir kazası ile ilgili kırk bir kayıt vardır. Bunlar 84-85, 86, 87, 88 ve 89. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Recep 1238 (Mart-Nisan 1823) en geçi ise Cemaziyelevvel 1242 (Aralık 1826) tarihlidir. Bu kayıtlar yirmi dört cami, üç mescit, yedi vakıf, iki zaviye ve bir mezra görevlisi ataması ile ilgilidir. Dört atama kaydının hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir²⁸.

557 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 232 sayfa olup yüz yirmi kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir²⁹. Defterde Kırşehir kazası ile ilgili otuz yedi kayıt vardır. Bunlar, 90, 91 ve 92. sayfalarda yer almaktadır. Bunları en erkeni Şevval 1245 (Mart-Nisan 1830) en geçi 1250 (1834-35) tarihlidir. Bu kayıtlar yirmi dokuz cami, iki mescit, bir muallimhane, bir mezra ve bir vakıf görevlisi ataması ile ilgilidir. Üç atama kaydının hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir³⁰.

1091 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defterin adı “Hurûfâtın Cild-i Sâni” dir. Defter 358 sayfa olup iki yüz altmış kaza ile ilgili kayıtları içermektedir³¹. Defterde Kırşehir ile ilgili on iki kayıt vardır. Bu kayıtlar 143. sayfadadır. Bunların en erkeni Rebiyülahir 1137 (Aralık-Ocak 1724/1725) en geçi Zilkade 1138 (Temmuz 1726) tarihlidir. Bu kayıtlar dört cami, yedi mescit ve bir malikane görevlisi ataması hakkındadır³².

1108 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 192 sayfa olup elli beş kaza ile ilgili kayıtları içermektedir³³. Defterde Kırşehir ile ilgili yüz on beş kayıt vardır. Bu kayıtlar 103, 104, 105, 106, 107 ve 108 sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Muharrem 1175 (Ağustos 1761) en geçi Safer 1182 (Haziran-Temmuz 1768) tarihlidir. Bu kayıtlar kırk dört cami, yirmi yedi mescit, iki zaviye, üç medrese, sekiz muallimhane, üç mektep, üç mahkeme, dört mezra, dört çeşme, bir malikane ve on dört vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. İki atamanın neye ait olduğu tespit edilememiştir³⁴.

1109 Numaralı Hurufat Defteri

²⁶ VGMA, Hurufat Defteri, No: 555, s. 77-82.

²⁷ Çam vd., a.g.e., s. 70.

²⁸ VGMA, Hurufat Defteri, No: 556, s. 84-89.

²⁹ Çam vd., a.g.e., s. 71.

³⁰ VGMA, Hurufat Defteri, No: 557, s. 90-92.

³¹ Çam vd., a.g.e., s. 82.

³² VGMA, Hurufat Defteri, No: 1091, s. 143.

³³ Çam vd., a.g.e., s. 86.

³⁴ VGMA, Hurufat Defteri, No: 1108, s. 103-108.

Bu defter 345 sayfa olup elli dokuz kaza ile ilgili kayıtları içerisinde barındırmaktadır³⁵. Defterde Kırşehir ile ilgili yüz yirmi bir kayıt bulunmaktadır. Bu kayıtlar 208, 209, 210, 211 ve 212. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Rebiyülahir 1143 (Ekim-Kasım 1730) en geçi Cemaziyelevvel 1154 (Temmuz-Ağustos 1741) tarihlidir. Bu kayıtlar kırk bir cami, otuz yedi mescit, yedi zaviye, iki medrese, dört muallimhane, iki mektep, üç mezra, bir malikane, bir musalla, beş mahkeme ve on altı vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. İki atama kaydının hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir³⁶.

1110 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 243 sayfadır. Elli dört kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir³⁷. Defterde Kırşehir ile ilgili yüz dört kayıt vardır. Bu kayıtlar 72, 73, 74, 75 ve 76 sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Rebiyülevvel 1168 (Aralık 1754-Ocak 1755) en geçi Zilkade 1174 (Haziran-Temmuz 1761) tarihlidir. Bu kayıtlar otuz dokuz cami, yirmi beş mescit, yedi zaviye, bir medrese, üç muallimhane, beş mektep, üç mahkeme, üç mezra, bir musalla ve on beş vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. İki atamanın hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir³⁸.

1111 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 265 sayfa olup elli iki kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir³⁹. Defterde Kırşehir ile ilgili seksen beş kayıt vardır. Bu kayıtlar, 177, 178, 179, 180, 183 ve 184. sayfalarda yer almaktadır. 181-182. sayfalarda da Kırşehir'ne ait kayıtlar olmakla birlikte defterin elektronik ortamdaki nüshasında görünmemektedir. Söz konusu kayıtların en erkeni Cemaziylahir 1189 (Temmuz-Ağustos 1775) en geçi Zilkade 1195 (Ekim-Kasım 1781) tarihlidir. Bu kayıtlar yirmi yedi cami, yirmi beş mescit, beş muallimhane, on bir vakıf, sekiz çeşme, bir mektep, bir malikane, bir zaviye, iki mezra ve bir mahkeme görevlisi atmasıyla ilgilidir. Üç atamanın hangi kuruma ait olduğu tespit edilmemiştir⁴⁰.

1112 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 260 sayfa olup elli dokuz kaza ile ilgili kayıtları içermektedir⁴¹. Defterde Kırşehir ile ilgili yüz dokuz kayıt vardır. Bu kayıtlar 171, 172, 173, 174 ve 175 sayfalardadır. Bunların en erkeni Safer 1155 (Nisan-Mayıs 1742) en geçi Muharrem 1168 (Ekim-Kasım 1754) tarihlidir. Bu kayıtlar otuz yedi cami, yirmi dokuz mescit, bir tekke, yedi zaviye, iki medrese, dört muallimhane, beş mektep, iki çeşme, iki

³⁵ Çam vd., *a.g.e.*, s. 86.

³⁶ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1109, s. 208-212.

³⁷ Çam vd., *a.g.e.*, s. 87.

³⁸ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1110, s. 72- 76.

³⁹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 87.

⁴⁰ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1111, s. 181-182.

⁴¹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 87.

mahkeme, bir musalla, iki mezra, bir malikâne ve on dört vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. İki atama kaydının ait olduğu kurum belirlenememiştir⁴².

1113 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 281 sayfa olup yüz on kaza ile ilgili kayıtları içermektedir⁴³. Defterde Kırşehir ile ilgili atmış sekiz kayıt vardır. Bu kayıtlar 99,100,101,102,103 ve 104. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Muharrem 1199 (Kasım-Aralık 1784) en geçi Zilkade 1195 (Kasım-Aralık 1788) tarihlidir. Bu kayıtlar yirmi altı cami, on sekiz mescit, üç mezra, iki medrese, bir mahkeme, üç muallimhane, iki zaviye ve on bir vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. İki atamanın hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir⁴⁴.

1114 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 169 sayfa olup seksen altı kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir⁴⁵. Defterde Kırşehir ile ilgili on altı kayıt vardır. Bu kayıtlar 29 ve 30. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en eskisi Rebiyülahir 1184 (Temmuz-Ağustos 1770) en geçi Rebiyülevvel 1186 (Haziran-Temmuz 1722) tarihlidir. Bu kayıtlar dört cami, sekiz mescit, bir medrese, bir zaviye ve iki vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir⁴⁶.

1115 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 215 sayfadır. Yüz sekiz kaza ile ilgili kayıtları içermektedir⁴⁷. Defterde Kırşehir ile ilgili elli sekiz kayıt olup, bu kayıtlar 33, 34, 35 ve 36. sayfalardadır. Bunların en erkeni Rebiyülahir 1186 (Temmuz 1772) en geçi Rebiyülevvel 1189 (Mayıs 1775) tarihlidir. Bu kayıtlar yirmi beş cami, yirmi bir mescit, üç zaviye, üç vakıf, iki medrese, bir mezra, iki çeşme ve bir musalla görevlisi atamasıyla ilgilidir⁴⁸.

1116 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 202 sayfa olup seksen yedi kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir⁴⁹. Defterde Kırşehir ile ilgili yüz yetmiş dokuz kayıt vardır. Bu kayıtlar 65, 66, 67, 68 ,69 ve 70. sayfalardadır. Bunların en erkeni Şaban 1119 (Ekim-Kasım 1707) en geçi Safer 1135 (Kasım-Aralık 1722) tarihlidir. Bu kayıtlar kırk üç cami, elli dört mescit, dört muallimhane, dört mektep, dört mahkeme, bir mezra, bir han, bir malikane, bir musalla, on altı zaviye, iki tekke, on medrese ve otuz iki vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir. Altı atama kaydının ise ait olduğu kurum belirlenememiştir⁵⁰.

1119 Numaralı Hurufat Defteri

⁴² VGMA, Hurufat Defteri, No: 1112, s. 171-175.

⁴³ Çam vd., a.g.e., s. 87.

⁴⁴ VGMA, Hurufat Defteri, No: 1113, s. 99-104.

⁴⁵ Çam vd., a.g.e., s. 88.

⁴⁶ VGMA, Hurufat Defteri, No: 1114, s. 29-30.

⁴⁷ Çam vd., a.g.e., s. 88.

⁴⁸ VGMA, Hurufat Defteri, No: 1115, s. 33-36.

⁴⁹ Çam vd., a.g.e., s. 88.

⁵⁰ VGMA, Hurufat Defteri No: 1116, s. 65-70.

Bu defter 484 sayfa olup üç yüz kırk beş kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir⁵¹. Defterde Kırşehir ile ilgili yirmi sekiz kayıt vardır. Bu kayıtlar 245. sayfadadır. Bu kayıtların en erkeni Cemaziyelahir 1135 (Mart-Nisan 1723) en geçi Cemaziyelevvel 1137 (Ocak-Şubat 1725) tarihlidir. Bu kayıtlar dokuz cami, on iki mescit, iki mektep, bir muallimhane, bir malikane ve üç vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir⁵².

1125 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 144 sayfa olup elli beş kaza ile ilgili atama kaydı barındırmaktadır⁵³. Defterde Kırşehir ile ilgili on iki kayıt vardır. Bu kayıtlar 81. sayfadadır. Bunların en erkeni Recep 1182 (Kasım-Aralık 1768) en geçi Rebiyülevvel 1184 (Haziran-Temmuz 1770) tarihlidir. Bu kayıtlar altı mescit, bir muallimhane, bir çeşme, iki mahkeme, bir han ve bir vakıf görevlisi atamasıyla ilgilidir⁵⁴.

1128 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 292 sayfadır. İki yüz atmış altı kaza ile ilgili kayıtları ihtiva etmektedir⁵⁵. Defterde Kırşehir ile ilgili yirmi bir kayıt olup bunlar 157. sayfada yer almaktadır. Bunların en erkeni Muharrem 1139 (Ağustos-Eylül 1726) en geçi Rebiyülahir 1140 (Kasım-Aralık 1727) tarihlidir. Bu kayıtlar üç cami, on dört mescit, bir muallimhane, iki zaviye ve bir mezra görevlisi atamasıyla ilgilidir⁵⁶.

1139 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 400 sayfadır. İki yüz doksan bir kaza ile ilgili atama kayıtlarını içerisinde barındırmaktadır⁵⁷. Defterde Kırşehir ile ilgili üç kayıt vardır. Bu kayıtlar 203. sayfadadır. Bunların en erkeni Cemaziyelahir 1141 (Ocak 1728) en geçi Cemaziyelahir 1142 (Ocak 1729) tarihlidir. Bu kayıtlardan birincisi Medrese mahallesindeki cami görevlisi, ikincisi Demirci köyündeki bir mescit görevlisi ataması ve üçüncüsü ise Kırşehir mahkemesine yapılan bir atamayla ilgilidir.⁵⁸

1140 Numaralı Hurufat Defteri

“Cemi Kazâ-i Anadolu işbu Defterde Mukayyedir” ifadesi ile başlayan bu defter 763 sayfa olup beş yüz elli iki kaza ile ilgili kayıtlar içermektedir⁵⁹. Defterde Kırşehir ile ilgili elli dört kayıt vardır. Bu kayıtlar 516, 517, 518 ve 519. sayfalarda yer almaktadır. Bunların en erkeni Şevval 1108 (Mayıs-Haziran 1696) en geçi Zilkade 1110 (Mayıs 1699) tarihlidir. Bu kayıtlar on sekiz cami, yirmi beş mescit, bir tekke, iki zaviye,

⁵¹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 90.

⁵² VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1119, s. 245.

⁵³ Çam vd., *a.g.e.*, s. 91.

⁵⁴ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1125, s. 81.

⁵⁵ Çam vd., *a.g.e.*, s. 92.

⁵⁶ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1128, s. 157.

⁵⁷ Çam vd., *a.g.e.*, s. 96.

⁵⁸ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1139, s. 203.

⁵⁹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 97.

iki medrese, bir musalla, bir muallimhane, bir mezra ve iki vakıf görevlisi ataması ile ilgilidir⁶⁰. Bir atama kaydının hangi kuruma ait olduğu tespit edilememiştir.

1142 Numaralı Hurufat Defteri

Bu defter 297 sayfadır. İki yüz doksan dört kaza ile ilgili kayıtları içermektedir⁶¹. Bu defter diğerlerinden farklı olarak yatay bir şekilde hazırlanmış ve atama kayıtları hakkında detaylar yazılmamıştır. Kayıtlarda sadece atama yapılan kurumun ve atanan görevlinin ismi belirtilmektedir. Defterde Kırşehir ile ilgili iki kayıt vardır. Bunlar 173. sayfadadır. Bu kayıtlarda Kırşehir mahkemesine ve Ahi Evran vakfına atanan görevlilerin adları görülmektedir⁶².

Sonuç

Yukarıda zikredilen 23 Hurufat Defteri içerisinde yer alan Kırşehir kazasıyla ilgili kayıtlar toplam 88 sayfa teşkil etmektedir. Bu kayıtlarda dört yüz yetmiş üç cami, üç yüz atmış bir mescit, yetmiş yedi zaviye, beş tekke, yirmi yedi medrese, otuz yedi muallimhane, yirmi beş mektep, yirmi sekiz mahkeme, on malikane, dokuz musalla, üç han, on yedi çeşme ve yüz atmış yedi vakıf görevlisi atamasına dair bilgi bulunmaktadır. Ayrıca hangi kuruma ait olduğunu tespit edemediğimiz otuz dört atama kaydını da belirtmek gerekir. Kırşehir'in en erken Şer'îye Sicilinin XIX. yüzyıla ait olduğu göz önüne alındığında, bu kayıtların özellikle XVIII. yüzyıl Kırşehir vakıf ve kurumlar tarihi açısından ne kadar kıymetli olduğu açıktır. Bu kıymete dair fikir vermek üzere birkaç dikkat çekici kaydı zikretmek gerekirse, mesela 1108 numaralı defterdeki 1762 tarihli bir atama kaydında Seyyid Hacı Osman Camii'nin Ahi Evran mahallesinde olduğu, banisinin Seyyid Hacı Osman olduğu, bu camide vaiz olan Şeyh Ömer'in ölümünden sonra Ali Halife'ye vaizlik beratı verildiği, görevlinin bu işten bir akçe ücret aldığı ve bu atamanın Şeyhülislam Mustafa Efendi'nin işareti ve naib Seyyid Mehmed'in arzıyla yapıldığı belirtilmektedir.⁶³ 1119 numaralı defterdeki 1723 tarihli diğer bir atama kaydında, Hacı Hüseyin Mescidi'nin Kayabaşı mahallesinde olduğu, bu mahallenin diğer adının Buçuklu olduğu, mescide ferraş gerektiği, bu işin Hasan bin Abdullah Halife'ye verildiği ve görevlinin bu iş için günlük yarım (nim) akçe ücret aldığı yazmaktadır.⁶⁴ 1108 numaralı defterde bulunan 1767 tarihli bir atama kaydında ise Kayabaşı Mahallesi'ndeki bir mescidin Hacı Hüseyin tarafından bina edildiği, Seyyid Hacı Mehmed tarafından minber vazedilip camiye çevrildiği, bu camide gönüllü olarak hatip olan Hasan'ın ölümünden sonra oğlunun bu görevi üstlendiği ve bu atamanın Kırşehir kadısı Seyyid Salih arzıyla yapıldığı ifade edilmektedir.⁶⁵ Bu örneklerden anlaşılacağı üzere bundan sonraki süreçte bu kayıtların çeşitli açılardan incelenmesi Kırşehir tarihi araştırmalarına ciddi katkı sağlayacaktır.

⁶⁰ VGMA, *Hurufat Defteri* No: 1140, s. 516-519.

⁶¹ Çam vd., *a.g.e.*, s. 98.

⁶² VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1142, s. 173.

⁶³ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1108, s. 103

⁶⁴ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1119, s. 245

⁶⁵ VGMA, *Hurufat Defteri*, No: 1108, s. 107

Kaynakça

Arşiv Kaynakları

VGMA, *Hurufat Defteri* No: 551; 552; 553; 554; 555; 556; 557; 1091; 1108; 1109; 1110; 1111; 1112; 1113; 1114; 1115; 1116; 1119; 1125; 1128; 1139; 1140; 1142.

Modern Araştırmalar

Akgündüz, Ahmet. *İslam Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, İstanbul, 2013.

Alandağlı, Murat. "İdarî ve İtikâdî Boyutuyla Hacı Bektaş Kazası (Hurûfât Kayıtlarına Göre)", *E-makalat Mezhep Araştırmaları Dergisi*, S. 16, 2023, s. 695-735.

Alkan, Mustafa. "Vakıf Tarihi Araştırmaları Açısından Hurûfât Defterleri: Adana Örneği" XV. *Türk Tarih Kongresi*, Ankara, 2010, s. 825-842.

Baykara, Tuncer. *Osmanlı Taşra Teşkilatında 18 Yüzyılda Görev ve Görevliler (Anadolu)*, Ankara, 1990.

Bayrakal, Sedat. "Hurufat Defterlerinde Hacıbektaş-Mucur Kazasına Kayıtlı Tarihi Eserler" *Arkeoloji ve Sanat*, S. 141, 2012, s.121-126.

Beyazıt, Yasemin. "Biyografi Araştırmalarında Kadıasker Ruznamçelerinin Kullanımı, *Osmanlı Araştırmaları*, S. 66, 2025, s. 299-323.

Beyazıt, Yasemin. "Hurufat Defterlerinin Şehir Tarihi Araştırmalarındaki Yeri", *History Studies*, C. 5, S. 1, 2013, s. 39-69.

Çam Mevlüt, İbrahim Turhan, Rıdvan Enes Akçatepe, *Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşiv Rehberi*, Ankara, 2020.

Demirtaş, Hasan. "Vakıf Araştırmalarında Kaynak Olarak Hurufat Defterleri: Kangırı Örneği" *Vakıflar Dergisi*, S. 37, 2012, s.47-92.

Eken, Galip. "Osmanlılar Döneminde Sosyal ve Ekonomik Açından Mucur" *Vakıflar Dergisi*, S. 28, 1998, s. 195-212.

Günay, Hacı Mehmet. "Vakıf". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.42, 2012, s. 475-479.

Köprülü, Fuad. *Vakıfların Hukuki Mahiyeti*, Ankara, 2013.

Öztürk, Nazif. *Menşei ve Tarihi Gelişimi Açısından Vakıflar*, Ankara, 1983.

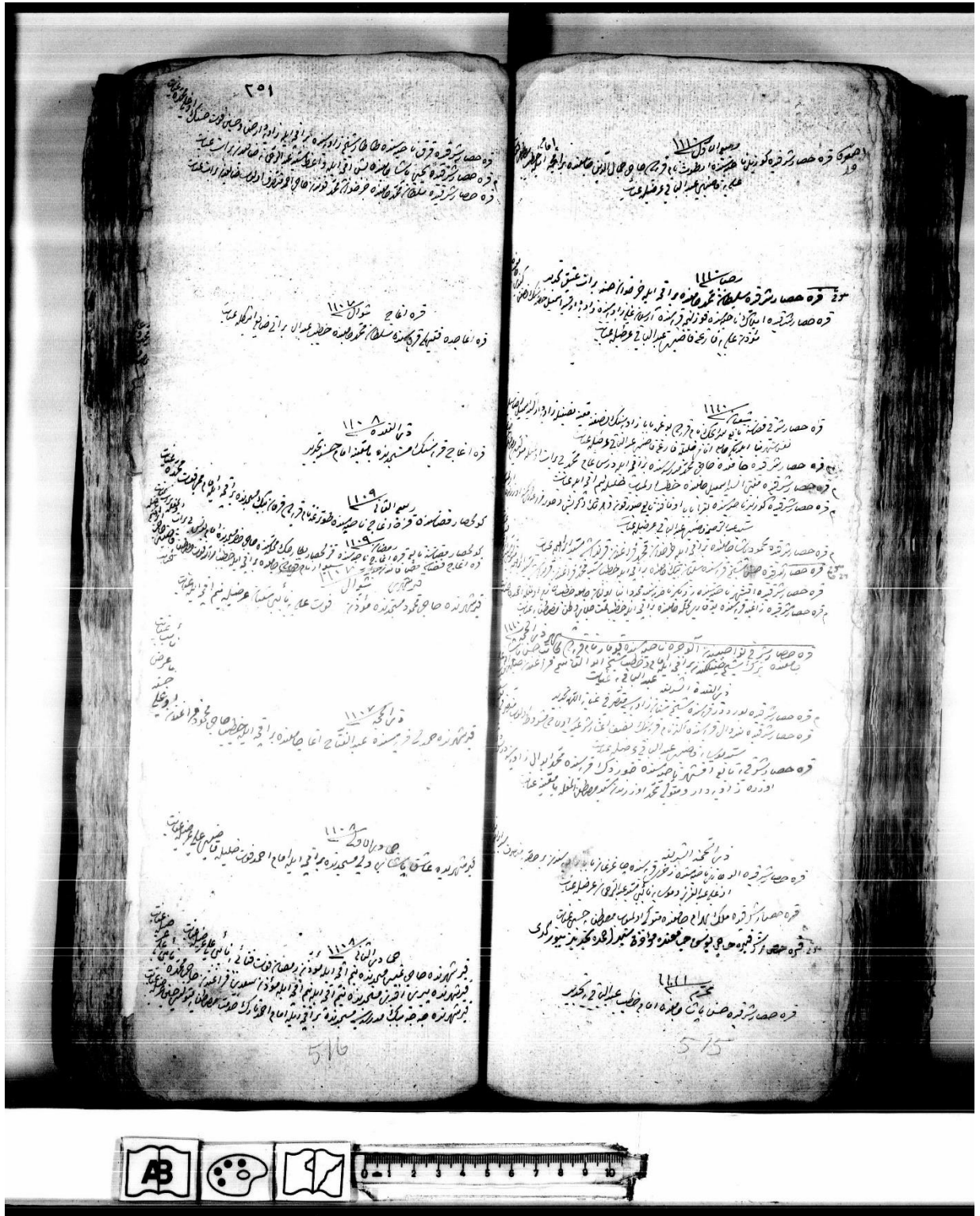
Yediyıldız, Bahaeddin. "Türk Kültür Sistemi İçinde Vakfın Yeri", *Vakıflar Dergisi*, S. 20, 1988, s. 403-408.

Yediyıldız, Bahaeddin. "Vakıf". *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.42, 2012, s. 479-486.

Yediyıldız, Bahaeddin. *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Ankara, 2003.

Ekler

Ek-1 1140 Numaralı 1696 tarihli Kırşehir Hurufat Defteri (Kırşehir ile ilgili kayıtlar 516. sayfadaki son altı hüküm)

Ek-2 557 Numaralı 1830 Tarihli Kırşehir Hurufat Defteri

